

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Л.Ц. Ваховського на дисертацію О.В. Сфімової «Підготовка вихованців
кадетських корпусів України до військової служби (друга половина ХІХ –
початок ХХ ст.)», подану на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія
педагогіки

В умовах воєнного конфлікту на сході України надзвичайно гостро відчувається потреба в створенні якісно нової системи професійної підготовки майбутніх офіцерів. Важливим її елементом є загальноосвітні навчальні заклади із посиленою військово-фізичною підготовкою, які покликані забезпечити як набуття учнями необхідних воєнних знань та навичок, так і формування в них високих моральних якостей, дисциплінованості, почуття національної самосвідомості, любові до військової служби та професії офіцера. Вдосконалення навчально-виховної діяльності цих закладів освіти, підвищення їх ролі в підготовці майбутніх військовослужбовців потребує не лише використання нових технологій освітньої діяльності, а й критичного осмислення та врахування вітчизняного досвіду організації початкової військової освіти в різні історичні періоди.

Спираючись на вищезазначене, маємо підстави констатувати актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження О.В. Сфімової, яке присвячене вивченню теоретичних аспектів та практики підготовки вихованців кадетських корпусів України до військової служби в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., визначенню можливостей творчого використання історико-педагогічного досвіду в сучасних закладах з посиленою військово-фізичною підготовкою.

У вступі аргументовано доведено доцільність наукової розробки обраної теми, в цілому коректно визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, хронологічні й територіальні межі дослідження, обґрунтовано його наукову

новизну, теоретичну й практичну значущість, наведено дані про апробацію і впровадження отриманих результатів.

Різноманітною є джерельна база дослідження, до складу якої введено: матеріали фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, Державних архівів Київської, Полтавської, Харківської областей; законодавчі документи досліджуваного періоду; матеріали періодичних видань; наукові та науково-публіцистичні розвідки вітчизняних педагогів-науковців і військових діячів; мемуари-спогади колишніх вихованців кадетських корпусів України; дисертації, монографічні розвідки, статті сучасних науковців.

Не викликає сумнівів наукова новизна дослідження, оскільки в ньому вперше в широких хронологічних межах цілісно досліджено проблему підготовки вихованців кадетських корпусів України до військової служби в другій половині XIX – на початку XX ст., обгрунтовано етапи та визначено особливості розвитку досліджуваного явища, узагальнено досвід підготовки вихованців кадетських корпусів України до військової служби, систематизовано й виділено напрями й форми діяльності, визначено вплив керівництва й офіцерсько-викладацького складу на підготовку кадетів.

Отримані наукові результати мають практичне значення, яке полягає в можливості їх використання для вдосконалення змісту й поліпшення організації освітнього процесу в закладах інтернатного типу з військово-професійною спрямованістю в Україні, в процесі викладання навчальних дисциплін за вибором, при організації самостійної роботи й написанні курсових і магістерських робіт студентами закладів вищої педагогічної освіти, при укладанні навчальних посібників і методичних рекомендацій для працівників закладів військової освіти.

Значну увагу приділено історіографічному аналізу проблеми, проведення якого дало авторці змогу з'ясувати стан дослідженості обраної теми, презентувати основні інтерпретації досліджуваного явища. Показано особливості висвітлення змісту й організації підготовки вихованців

кадетських корпусів до військової служби в дореволюційній, радянській і пострадянській історіографії й зроблено слушний висновок про те, що ця проблема не знайшла належного відображення в історико-педагогічній науці й потребує додаткового вивчення та узагальнення.

Докладно в дисертаційній роботі розглянуто витoki підготовки молоді до військової служби у вітчизняній освітній традиції. На широкому фактичному матеріалі показано, що становленню й розвитку системи підготовки військових кадрів в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. передували накопичені протягом багатьох століть традиції підготовки захисників України. Значним був вплив науково-педагогічної спадщини кращих вітчизняних представників суспільно-педагогічного руху досліджуваного періоду на організацію підготовки вихованців у кадетських корпусах. Доречним вважаємо акцент на тому, що підпорядкування частини українських земель Російській імперії за часів правління Катерини II спричинило певну деградацію як української цивільної, так і військової освіти.

Коректно було здійснено процедуру періодизації, що дало змогу виокремити й обґрунтувати етапи розвитку проблеми підготовки вихованців кадетських корпусів України до військової служби в обраних хронологічних межах. По-перше, визначено підстави для періодизації, а саме: суспільно-політичні та економічні трансформації; прийняття нормативних документів, що регламентували процедуру відкриття й організацію освітнього процесу в закладах військової освіти; зміна поглядів на мету, завдання, напрями підготовки майбутніх військових. По-друге, чітко визначено хронологічні межі та сформульовано назву кожного з етапів, яка відображає їх характерні риси й особливості. Як наслідок, авторці вдалося простежити історичну динаміку й об'єктивно відобразити характер змін стосовно змісту, форм та методів підготовки вихованців кадетських корпусів у другій половині XIX – на початку XX століття.

На основі аналізу широкого кола автентичних джерел схарактеризовано основні напрями підготовки вихованців кадетських корпусів до військової

служби: загальноосвітній та спеціальний військовий. Позитивним є те, що авторка спирається на матеріали, які відображають діяльність усіх кадетських корпусів (Полтавського, Сумського, Київського, Одеського), здійснює порівняння підходів до організації навчально-виховного процесу в кожному з них і на цій основі робить узагальнення й формулює висновки. Особливо цінним є використання в якості історико-педагогічного джерела спогадів колишніх кадетів, які, не зважаючи на суб'єктивність, дали змогу відновити унікальні факти, що відсутні в інших джерелах.

Дисертаційна робота містить цікаві узагальнення стосовно позакласних занять і дозвілєвої діяльності, які посідали важливе місце в процесі підготовки майбутніх військових у кадетських корпусах України в другій половині XIX – на початку XX століття. Зокрема наголошується на тому, що позакласні заняття входили до навчального плану й поділялися на обов'язкові (стройове навчання та військово-підготовчі заняття, фізичні вправи) та необов'язкові (заняття із співів і ручної праці). Основними ж формами дозвілєвої діяльності були кадетські табори, корпусні музеї, літературно-музичні вечори, корпусні свята, які сприяли зміцненню традицій, активізували фізичний, моральний, естетичний розвиток вихованців, забезпечували психологічне розвантаження.

Заслуговує на підтримку намагання дисертантки з'ясувати, як позначався на якості навчально-виховного процесу характер взаємовідносин між учасниками педагогічного процесу. Показано, як змінювались підходи до організації навчально-виховної діяльності з боку директорів кадетських корпусів, інспекторів класів, ротних командирів, офіцерів-вихователів. Звертається увага на високий професійний рівень викладачів кадетських корпусів України, значна частина яких були випускниками Харківського, Київського, Петербурзького університетів та закордонних навчальних закладів. Розкрито потенціал педагогічних комітетів, які розглядали питання, пов'язані, з організацією навчально-виховної практики, моральним станом

вихованців у ротах, класах, відділеннях, заходами щодо поліпшення військової підготовки кадетів.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено в 12 одноосібних публікаціях, із них 6 статей опубліковано в провідних фахових виданнях України, 2 – у міжнародних періодичних виданнях, 4 тез доповідей розміщено в збірниках матеріалів наукових конференцій. Зміст автореферату повністю відповідає змісту та основним положенням дисертаційної роботи.

Таким чином, вищезазначене дає підстави стверджувати, що мета та завдання дисертаційного дослідження в повній мірі реалізовані, сукупність отриманих наукових положень має важливе значення для вітчизняної історико-педагогічної науки.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О.В. Сфімової, висловимо деякі побажання й рекомендації:

1. У першому розділі дисертаційної роботи поряд з історіографічним аналізом проблеми доцільно було б здійснити аналіз джерельної бази дослідження, що дало б змогу підтвердити її репрезентативність і більш переконливо підтвердити обґрунтованість наукових узагальнень і висновків.

2. Характеризуючи чинники, які зумовлювали реформування кадетських корпусів у 50-х - 70-х рр. XIX ст., слід було б показати вплив на цей процес усієї сукупності ліберальних реформ означеного періоду (селянської, земської, освітньої та ін.). Це дозволило б розглянути досліджуване явище в широкому соціальному контексті й зробити більш досконалою інтерпретацію історико-педагогічних фактів.

3. Вважаємо, що напрями та зміст підготовки вихованців кадетських корпусів доцільно було б проаналізувати у відповідності до обґрунтованих у п. 2.2. етапів й більш докладно показати, які якісні зміни в навчально-виховній діяльності відбулися на кожному з них і особливо на другому етапі, коли кадетські корпуси було реорганізовано у військові гімназії та військові училища.

4. Загальні висновки дисертаційної роботи в цілому відображають логіку й результати проведеного дослідження, проте, на нашу думку, є недостатньо розгорнутими. Зокрема більш докладно треба було представити шляхи використання набутого педагогічного досвіду підготовки майбутніх військовослужбовців в умовах сьогодення.

5. В тексті автореферату в лапках наводяться вирази, запозичені безпосередньо з джерел досліджуваного періоду («на втіху Гоеударя, на благо армії і на користь краю» (с. 11); «тих вірних понять та прагнень, які служать міцною основою щирої відданості Престолу, свідомої покірності владі та закону, а також почуттів – честі, добра і правди» (с. 13) та інші). Пряме цитування допомагає відчутти «дух часу», проте є не зовсім доречним в авторефераті.

Однак висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи. Отже, дисертація «Підготовка вихованців кадетських корпусів України до військової служби (друга половина XIX – початок XX ст.)» є завершеним, самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам пп. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів та вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 (зі змінами) від 24 липня 2013 року, а її авторка – Єфімова Олена Володимирівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент -

доктор педагогічних наук, професор,

проректор з наукової роботи

Луганського національного університету

імені Тараса Шевченка

Л.Ц. Ваховський

Підпис *Ваховський Л.Ц.*
Засвідчую
Начальник відділу кадрів *Зміш*
Д/З "Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка"